

ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ

ЧЕЧЕТОВ М. В., ЖАДАН І. О. Приватизація в Україні: цілі, підсумки, перспективи 2

У Спеціальній контрольній комісії Верховної Ради України з питань приватизації 10

ХРОНІКА

Інформація про хід приватизації державного майна в Україні за 10 міс. 2003 р. 13

ВИВЧАСМО ПОПИТ НА ОБ'ЄКТИ ПРИВАТИЗАЦІЇ (ВОЛИНЬСЬКА ОБЛАСТЬ)

Об'єкт незавершеного будівництва – ливарно–механічний завод 18

ДОСВІД РЕГІОНІВ

Приватизація – шлях до цивілізованого суспільства (інтерв'ю з М. А. Горьовим, начальником Регіонального відділення ФДМУ по Запорізькій області) 19

ГИЖКО П. А. Банкрутство приватизованих підприємств на Вінниччині 21

РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ

ЛІСОВИЙ В. П. Самоорганізація учасників фондового ринку 24

ОЦІНКА МАЙНА

ГАЙКО Ю. І. Нові аспекти об'рунтування бази оцінки об'єктів оренди у світлі положень Національного стандарту № 1 27

ГАЛАСЮК Валерій, СОРОКА Марія. Про чотири етапи еволюції бізнесу 30

ІНФРАСТРУКТУРА ПРИВАТИЗАЦІЇ

Перелік юридичних осіб, які уклали (або переуклали) в листопаді 2003 р. угоду з Фондом державного майна України про продаж майна, що перебуває у державній власності 34

НОРМАТИВНА БАЗА

Закон України від 2 жовтня 2003 р. № 1211-IV «Про внесення змін до Закону України «Про оренду землі» 35

Указ Президента України від 5 листопада 2003 р. № 1263/2003 «Про зміни та визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України» 40

Постанова Кабінету Міністрів України від 29 жовтня 2003 р. № 1679 «Про формування і ведення Реєстру корпоративних прав держави» 40

Положення про Реєстр корпоративних прав держави 41

Постанова Кабінету Міністрів України від 29 жовтня

2003 р. № 1692 «Про затвердження зразка повідомлення про нотаріальне посвідчення договору оренди нерухомого майна» 41

Повідомлення про нотаріальне посвідчення договору оренди нерухомого майна 42

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 жовтня 2003 р. № 646-р «Про інвентаризацію об'єктів державної власності та формування їх реєстру» 42

Наказ Фонду державного майна України від 6 листопада 2003 р. № 1980 «Про затвердження форм, за якими надаються відомості для внесення до Реєстру корпоративних прав держави» 44

Наказ Фонду державного майна України від 11 листопада 2003 р. № 2007 «Про затвердження типових програм навчання та підвищення кваліфікації фахівців з управління корпоративними правами держави» 46

Типова програма навчання фахівців з управління корпоративними правами держави 46

Типова програма підвищення кваліфікації фахівців з управління корпоративними правами держави 49

Типова програма навчання голів (членів) ревізійних комісій акціонерних товариств з питань управління корпоративними правами держави 50

Типова програма навчання голів (членів) спостережних рад акціонерних товариств з питань управління корпоративними правами держави 52

Наказ Міністерства юстиції України та Фонду державного майна України від 24 листопада 2003 р. № 142/5/2092 «Про затвердження Методики товарознавчої експертизи та оцінки дорожніх транспортних засобів» 54

Методика товарознавчої експертизи та оцінки дорожніх транспортних засобів 54

Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Державного комітету статистики України та Фонду державного майна України від 4 листопада 2003 р. № 307/375/1963 «Про затвердження Методики визначення питомої ваги державного сектору в економіці» 60

Методика визначення питомої ваги державного сектору в економіці 60

Інструктивний лист ФДМУ від 01.12.2003 № 10-33-15158 «Щодо умов проведення конкурсів з продажу контрольних пакетів акцій відкритих акціонерних товариств, які мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави» 62

Керівний склад регіональних відділень Фонду державного майна України 63

УДК 338.242.4.025.88:658.5

ПРИВАТИЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ЦІЛІ, ПІДСУМКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

М. В. ЧЕЧЕТОВ,
*Голова Фонду державного
майна України*

І. О. ЖАДАН,
*директор аналітичного
департаменту ФДМУ*

Приватизація як один з механізмів та проявів управління державною власністю стала ознакою кінця минулого тисячоліття.

Для урядів багатьох країн світу приватизація є засобом вирішення політичних проблем, зменшення навантаження на державний бюджет, зняття тягаря одноособової відповідальності держави за управління монстрами індустрії та інвестування державних підприємств за рахунок приватного сектору.

Звертаючись до класичного прикладу приватизації у Великобританії, слід зазначити, що в цій країні питання націоналізації й приватизації з 1945 року стали основою політичних дебатів лейбористів і консерваторів, але тільки консервативному уряду М.Тетчер (який прийшов до влади у 1979 році і поклав в основу своєї політики жорстку монетарну концепцію обмеження темпів нарощування в обігу грошової маси, скорочення дефіциту державного бюджету, зменшення витратків на соціальні потреби і фінансування промисловості, зниження рівня оподаткування) вдалося реалізувати програму приватизації.

Приватизація у Великобританії мала на меті подолання інфляції та створення процвітаючої ринкової економіки і передбачала досягнення чотирьох цілей:

посилення конкуренції;
стимулювання дій менеджменту для підвищення ефективності

виробництва;

формування нового ешелону акціонерів, які поповнять електорат консерваторів;

скорочення витратної частини бюджету. (Ця ціль не визначалась як основна, проте аналітики вважають, що отримані за період від 1979 до 1985 року від продажу акцій державних корпорацій 7 млрд ф.ст. дали змогу запобігти збільшенню ставок оподаткування або скороченню витратків на соціальні потреби).

Від 1979 до 1988 року до приватного сектору перейшло 600 тис. робочих місць, а частка державних підприємств у загальному обсязі виробництва знизилася з 10,5 до 6,5 %.

Метою приватизації на постсоціалістичному та пострадянському просторі на початку широкомасштабних ринкових перетворень була трансформація відносин власності. Поряд з багатьма відмінностями у конкретних формах і методах приватизації простежуються п'ять схожих тенденцій, проблем і суперечностей:

1. Приватизація охопила перш за все промисловість, сферу послуг, торгівлю і громадське харчування. Малі підприємства продавалися на аукціонах і за конкурсом, великі – акціонувались, їх акції передавалися трудовим колективам, а решта продавалася на конкурентних засадах.

2. Більшість країн намагалися шляхом ліквідації державної власності швидко вирішити ос-

новні соціальні та економічні проблеми. Опинившись до середини 90-х років у кризовому стані, вони почали виходити з потреби поетапної приватизації. При цьому ставилися завдання щодо підвищення її ефективності: залучення ефективних інвесторів і реального капіталу, поліпшення менеджменту, формування конкурентного середовища і сприятливих умов господарювання.

3. Практично всі країни розраховували на іноземний капітал як на рушій прогресу, проте із середини 90-х років більшість з них перейшли до розроблення стратегічних довгострокових програм із залученням прямих іноземних інвестицій.

4. У багатьох країнах мала приватизація була ускладнена проблемою реституції (країни СНГ не були нею обтяжені).

5. Велика приватизація потребувала гармонійного поєднання її економічної раціональності з соціальною справедливістю.

В Україні приватизація як соціально-економічний проект макроекономічної трансформації і політичний проект зламу стереотипів, звичок, переконань щодо ринку та формування світогляду приватного власника здійснювалася з початку 90-х років ХХ століття й відбувалася у чотирьох напрямках:

1) сертифікатної приватизації, яка дала змогу закласти стартові умови для наступних перетворень;

2) оренди з викупом, що сприяла пробудженню ініціативи трудових колективів;

3) закріплення за державою переліку об'єктів, які не підлягають приватизації, що вирішувало питання розмежування сфер впливу приватного капіталу як рушія ринкових перетворень та держави як гаранта забезпечення економічної безпеки та соціальної стабільності;

4) малої приватизації, що зняла

проблему дефіциту на споживчому ринку.

Ці процеси потребували створення відповідної інституціонально-організаційної бази та формування правового поля, яке встановлювало «правила гри» для нових учасників відносин власності.

Слід зазначити, що історично нормативна база управління об'єктами державної власності в ринкових умовах закладалася ще законами Української РСР починаючи з 1990 року і певним чином стимулювалася реформуванням економічного законодавства СРСР. Це пояснюється тим, що становлення плюралістичної щодо форм власності і незалежної економіки України розпочалося ще за часів існування УРСР у складі колишнього Радянського Союзу. Адже саме за тих часів – 10 жовтня 1990 року, майже за рік до прийняття акта про незалежність України, – Верховна Рада УРСР виключила главу 2 з Конституції УРСР, якою визначалося, що економічна система республіки базується виключно на соціалістичній власності на засоби виробництва. Цей акт може вважатися фактичною легалізацією приватної власності і встановленням засад економічного плюралізму, що набули конституційності тільки у червні 1996 року з прийняттям Конституції України. Проте низка законів України, зокрема «Про власність» від 07.02.91 № 697-ХІІ, «Про підприємництво» від 07.02.91 № 698-ХІІ, «Про підприємства в Україні» від 27.03.91 № 887-ХІІ, «Про господарські товариства» від 19.09.91 № 1576-ХІІ, юридично заповнили конституційну прогалину щодо економічних засад новітнього українського суспільства, а також можливих організаційних форм та механізмів підприємницької діяльності. Саме вони склали правову базу діяльності підприємств з корпоративним капіталом та запрова-

дили механізми корпоративного управління. Так, у статті 2 Закону України «Про власність» зазначалося, що «власність в Україні виступає в таких формах: приватна, колективна, державна» і що держава «створює рівні умови для всіх форм власності та їх захисту», чим і було встановлено рівноправність усіх форм власності й легалізовано приватну власність як інституцію. Цим законом були визначені суб'єкти права власності в Україні – народ України, громадяни, юридичні особи та держава – і суб'єкти управління державним майном – Верховна Рада України та місцеві ради народних депутатів, а також уповноважені ними державні органи.

Закон України «Про підприємництво» задекларував право на підприємницьку діяльність, гарантії свободи підприємництва та його державну підтримку. Стаття 5 цього закону встановила право залучення на добровільних засадах до здійснення підприємницької діяльності майна та коштів юридичних осіб і громадян, що було юридичною санкцією щодо створення корпоративного капіталу та з необхідністю передбачало виникнення інституту корпоративного управління. Важливим є положення статті 15, зокрема, щодо заборони втручання державних органів у господарську діяльність підприємців (а отже, і підприємств). Саме це положення визначило межі втручання державних органів виключно в контексті корпоративного управління і відповідно до конкретної частки держави у корпоративному капіталі підприємства.

Закон України «Про підприємства в Україні» встановив засади діяльності всіх підприємств і визначив для державних підприємств загальний режим діяльності, що було принциповим кроком. Важливим також стало і нове визначення мети діяльності підпри-

ємства. Так, якщо в Законі СРСР «Про державне підприємство (об'єднання) в СРСР» метою діяльності державних підприємств визначався «розвиток економічного потенціалу країни і досягнення найвищої мети суспільного виробництва при соціалізмі – якнайповнішого задоволення зростаючих матеріальних та духовних потреб людей», а головним завданням – «всесірне задоволення суспільних потреб народного господарства та громадян у його продукції (роботах, послугах)...», то в Законі України «Про підприємства в Україні» метою діяльності всіх підприємств однозначно визначено отримання прибутку (доходу) (п.1, ст.1).

Основні засади створення, діяльності та ліквідації акціонерних товариств було встановлено розділом 2 Закону України «Про господарські товариства».

Слід наголосити, що зазначені юридичні акти були спрямовані на докорінне, сутнісне реформування відносин власності в українському суспільстві, але вони мали скоріше політичний, ніж економічний характер, оскільки змінювали, приводили у відповідність із новими історичними реаліями персоніфікованого власника цих об'єктів – ним ставав народ України в особі його влади, але не змінювали масово саме статусу власності виробничого призначення – вона залишалася загальнонародною, суспільною (хоча слід зазначити, що в той час вже набирали силу орендні підприємства та інші колективні форми господарювання).

Якісний етап – етап докорінного реформування відносин власності де-факто – слід пов'язувати із початком масової приватизації державного майна шляхом прийняття спеціальних законів про приватизацію та створенням відповідної системи державних органів. Значна роль у цьому процесі належить Закону України

«Про приватизацію майна державних підприємств» від 4 березня 1992 року, який встановив правові, економічні та організаційні основи приватизації підприємств і визначив метою цього процесу «створення багатоукладної соціально орієнтованої ринкової економіки України».

Цим законом було визначено поняття приватизації майна державних підприємств: «...відчуження майна, що перебуває у загальнодержавній, республіканській (Республіки Крим) і комунальній власності, на користь фізичних та недержавних юридичних осіб», а також принципи приватизації: законності; надання пільг на придбання державного майна членами трудових колективів підприємств, що приватизуються; забезпечення соціальної захищеності та рівності прав громадян України у процесі приватизації; пріоритетного надання громадянам України прав на придбання державного майна; безоплатної передачі частки державного майна кожному громадянину України; приватизації державного майна на платній основі із застосуванням приватизаційних паперів; додержання антимонопольного законодавства; повного, своєчасного та достовірного інформування громадян про всі дії щодо приватизації; пріоритетного права трудових колективів на вибір форми власності і придбання майна своїх підприємств.

Закон визначив об'єкти, які не підлягають приватизації, і заклав основи для формування державного корпоративного сектору. У редакції закону від 19. 02. 97 продаж акцій середніх та великих державних підприємств було визначено як один з принципів приватизації (ст. 2), а акції (частки, паї) були визначені також як окремі об'єкти приватизації (ст.5). Тут же, у п.3 статті 5, практично вперше у нормативних актах і виключно щодо специфічних

об'єктів (підприємств Збройних Сил України) було передбачено можливість їх корпоратизації із обов'язковим залишенням у державній власності 51 відсотка акцій.

Значна роль у процесі встановлення «правил гри» на приватизаційному полі України належить програмам приватизації. Саме в них закладалися конкретні напрями і механізми приватизації, визначалися пріоритети та умови приватизації, вводилися нові поняття та запроваджувалися нові інституції.

Першу програму приватизації було затверджено 7 липня 1992 року Постановою Верховної Ради України № 2545-XII. Вона констатувала наявність у державній власності на 01.05.92 96% основних фондів, тобто саме це були стартові економічні засади реформування структури власності в Україні.

Програма була орієнтована на зміну відносин власності на засоби виробництва «з метою їх якісного відтворення та ефективного використання», створення прошарку недержавних власників «як основи багатоукладної соціально орієнтованої економіки», структурну перебудову економіки, стабілізацію економіки, розвиток конкуренції, обмеження монополізму та залучення іноземних інвестицій.

Наступна програма, схвалена 26 січня 1994 року Постановою Верховної Ради України № 3876-XII, орієнтувала на «широке розгортання приватизації майна державних підприємств» і визначала пріоритетами широкомасштабне проведення приватизації об'єктів груп А, Д та розгортання приватизації об'єктів груп Б, В, Г; забезпечення участі громадян України у приватизації через використання ними приватизаційних депозитних рахунків; розвиток ринкової інфраструктури; проведення організаційних і фінансових за-

ходів щодо координації процесів приватизації майна та створення умов для активізації процесу приватизації та післяприватизаційного функціонування підприємств; створення умов для участі іноземних інвесторів у приватизації.

Унаслідок неспроможності Верховної Ради України прийняти повноцінну програму приватизації на 1995 рік наступним загальнодержавним документом щодо регулювання процесів приватизації став Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення приватизації у 1995 році» № 468 від 23 червня 1995 року, як зазначалося, «з метою визначення обсягів приватизації державного майна підприємств, забезпечення умов для послідовності та безперервності процесу приватизації». Цей указ можна кваліфікувати як квазіпрограму приватизації, за межами якої залишилося багато питань. Так само сталося і з прийняттям програми приватизації на 1996 рік. Знову нормативне регулювання завдань та процесів приватизації було регламентовано Указом Президента України («Про завдання та особливості приватизації державного майна у 1996 році» № 194/96 від 19.03.96) «з метою визначення завдань та пріоритетів приватизації державного майна у 1996 році, забезпечення єдиної правової політики у регулюванні процесів приватизації, усунення прогалів у законодавстві з цих питань, створення умов для структурної перебудови економіки під час здійснення приватизації державного майна».

У 1997 році програму приватизації нарешті було затверджено Законом України № 294/97-ВР від 03.06.97, у ній значно розширено межі нормативного регулювання процесів приватизації та управління державними корпоративними правами. Прийняттю програми передувало прийняття Закону України «Про внесення

змін до Закону України «Про приватизацію майна державних підприємств» від 19 лютого 1997 р. № 89/97-ВР, який визначав приватизацію вже як «відчуження майна, що перебуває у державній власності, і майна, що належить Автономній Республіці Крим, на користь фізичних та юридичних осіб, які можуть бути покупцями відповідно до цього Закону, з метою підвищення соціально-економічної ефективності виробництва та залучення коштів на структурну перебудову економіки України», а основними пріоритетами її визначав підвищення ефективності виробництва та мотивації до праці, прискорення структурної перебудови і розвитку економіки України. Тому завданнями цієї програми було визначено:

а) здійснення ринкових перетворень в економіці України;

б) сприяння підвищенню ефективності економіки України в цілому та чутливості підприємств до вимог ринку;

в) підвищення інвестиційної привабливості підприємств та створення умов у процесі приватизації для залучення інвестицій на їх розвиток;

г) скорочення функцій адміністративного управління підприємствами з боку держави та зменшення витрат бюджетних коштів, пов'язаних з управлінням підприємствами;

д) формування прошарку ефективних недержавних власників, які мають довгострокові інтереси в розвитку приватизованого підприємства та здійснюють ефективне управління ним;

е) отримання коштів для подальшого реформування економіки;

є) створення умов для демонополізації економіки;

ж) завершення етапу сертифікатної приватизації із застосуванням приватизаційних паперів, сертифікатів, що видаються на су-

му індексації грошових заощаджень громадян України в установах Ощадного банку України і колишнього Укрдержстраху (компенсаційних сертифікатів);

з) створення умов для розвитку ринку цінних паперів та його інфраструктури.

Пріоритетами приватизації у 1997 році визначалися:

а) створення умов для підвищення ефективності виробництва на окремих підприємствах та в державі в цілому;

б) прискорення структурної перебудови і розвитку економіки України;

в) забезпечення прав громадян України на використання приватизаційних паперів та компенсаційних сертифікатів;

г) запровадження механізму реструктуризації та санації підприємств;

д) здійснення приватизації майна ліквідованих збиткових підприємств та майна підприємств, визнаних банкрутами у встановленому порядку;

е) поповнення дохідної частини Державного бюджету України.

У програмі спеціально зазначалося, що в межах виконання повноважень щодо управління державними частками Фонд державного майна України (ФДМУ) мав погоджувати свої рішення з Кабінетом Міністрів України та забезпечувати виконання його рішень з питань управління об'єктами державної власності. Це положення було на той час зовсім не зайвим, оскільки політична дискусія та юридичне протистояння між Верховною Радою України, з одного боку, та Президентом України і Кабінетом Міністрів України, з іншого, щодо статусу та підпорядкування ФДМУ ще не закінчилися, а прийняття Закону України про ФДМУ постійно відкладалося. Водночас Конституцією України вже були визначені повноваження Кабінету

Міністрів України щодо управління об'єктами державної власності: «...забезпечує рівні умови розвитку всіх форм власності; здійснює управління об'єктами державної власності відповідно до закону».

У цілому слід визнати, що програма приватизації на 1997 рік зробила помітний крок у нормативному забезпеченні управління державними корпоративними правами. Відповідні її положення майже без змін були включені до програми приватизації на 1998 рік, яку було затверджено Законом України № 124/98-ВР від 12 лютого 1998 року.

Зазначалося, що головною метою цієї програми є:

створення конкурентного середовища та підвищення чутливості підприємств, установ, організацій до вимог ринку;

залучення інвестицій у підприємства, що приватизуються;

забезпечення реструктуризації виробництва;

створення умов для появи приватних власників, які мають довгострокові інтереси в розвитку приватизованого об'єкта та здійснюють ефективне управління;

залучення коштів для подальшого розвитку і стратегічної перебудови економіки України шляхом приватизації майна переважно за кошти;

ефективне завершення етапу приватизації з використанням приватизаційних паперів та сертифікатів, що видаються на суму індексації грошових заощаджень громадян України в установах Ощадного банку України і колишнього Укрдержстраху;

забезпечення в процесі приватизації максимального врахування галузевих особливостей технологічного і економічного відновлення підприємств, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави.

Пріоритетами та основними

завданнями приватизації в 1998 році було визначено:

поступове звуження масштабів безоплатної передачі майна громадянам України в процесі приватизації із забезпеченням гарантій прав громадян України на використання приватизаційних паперів та компенсаційних сертифікатів;

завершення до кінця 1998 року сертифікатної приватизації і розширення продажу майна, що приватизується, за кошти;

збільшення обсягів інвестицій, які залучаються в ході приватизації;

створення умов для погашення фінансової заборгованості державних підприємств перед кредиторами і з виплати заробітної плати;

збільшення надходжень до Державного бюджету України від приватизації;

забезпечення контролю за переходом права власності на контрольні пакети акцій відкритих акціонерних товариств, створених на базі підприємств, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави, з метою уникнення загрози державним інтересам;

зростання доходів від продажу майна та збільшення інвестицій в економіку України шляхом розміщення акцій відкритих акціонерних товариств на міжнародних ринках, проведення відкритих торгів (тендерів);

встановлення порядку погашення не отриманих громадянами України приватизаційних паперів, обіг яких закінчується у 1998 році.

Програму приватизації на 1999 рік було введено в дію Указом Президента України «Про Державну програму приватизації» від 24 лютого 1999 року № 209. Вона встановлювала такі завдання:

сприяння підвищенню ефективності діяльності підприємств, установ, організацій та створення конкурентного середовища;

залучення коштів для розвитку і структурної перебудови економіки;

створення сприятливих умов для появи приватних власників, які мають довгострокові інтереси у розвитку приватизованого об'єкта та здійснюють ефективне управління ним;

забезпечення надходження коштів до Державного бюджету України;

створення умов для формування фондового ринку;

підвищення заінтересованості інвесторів щодо українських підприємств на міжнародних ринках.

Наступна програма приватизації, прийнята на три роки і затверджена Законом України від 18 травня 2000 року № 1723-III, основною метою визначала «створення умов для сприяння підвищенню ефективності діяльності підприємств, установ, організацій та створення конкурентного середовища, а також забезпечення надходження коштів від приватизації до Державного бюджету України». Поступовий перехід до грошової приватизації середніх та великих підприємств за умови пошуку ефективного власника, збереження профілю діяльності суб'єктів господарювання, посилення уваги до діяльності підприємств з державними корпоративними правами, що простежувалися з 1997 року, досягли максимуму до 2000 року і знайшли відображення у формулюванні пріоритетів та основних завдань Державної програми приватизації на 2000 – 2002 роки:

приватизація підприємств виключно за кошти з урахуванням їх індивідуальних особливостей;

забезпечення інформаційної відкритості процесу приватизації;

формування попиту на об'єкти приватизації вітчизняних та іноземних інвесторів;

максимальне використання інститутів інфраструктури ринку

цінних паперів;

залучення коштів для розвитку та структурної перебудови економіки;

створення сприятливих умов для появи приватних власників, які мають довгострокові інтереси у розвитку приватизованого об'єкта та здійснюють ефективне управління ним;

створення умов для подальшого розвитку фондового ринку;

підвищення заінтересованості інвесторів щодо українських підприємств на міжнародних ринках.

У положеннях цієї програми відстежується розвиток багатьох положень попередніх програм, що свідчить про сталість державної політики щодо нормативно-правового регулювання приватизації і управління державними корпоративними правами, а також формування державного корпоративного сектору як об'єкта цього управління на макрорівні. Зокрема ця програма підтвердила принципи та порядок закріплення в державній власності пакетів акцій ВАТ, встановлені попередніми двома програмами.

Не можна не констатувати факт суттєвого внеску указів Президента України, виданих як у межах «Перехідних положень» Конституції України, так і після визначеного в них терміну. Це стосується як встановлення правових рамок та механізмів приватизації, так і регулювання питань з управління державними корпоративними правами, щодо якого досвід, накопичений до 1997 року, мав переважно негативний характер, що викликало нагальну потребу в прийнятті принципових рішень. Тут доречно згадати Указ Президента України «Про врегулювання деяких питань, пов'язаних з процесом управління об'єктами державної власності» від 4 липня 1998 року № 736 та історію створення й ліквідації Національного агент-

ства України з управління державними корпоративними правами, що свідчать про намагання Президента України та Уряду України знайти більш дієві механізми реалізації функцій держави з управління майном, про складність проблеми та певну залежність її вирішення від політичної кон'юнктури. Прийняття Указу Президента України від 29 грудня 1999 року № 1626 «Про невідкладні заходи щодо прискорення приватизації майна в Україні» було принциповим політичним кроком у бік прискорення приватизації, зокрема шляхом суттєвого звуження обсягу державних корпоративних прав. В указі, зокрема, було визначено як спеціальне завдання забезпечення здійснення ефективного управління корпоративними правами, що належать державі, та давалися конкретні доручення Кабінету Міністрів України і ФДМУ щодо низки заходів, спрямованих на досягнення цієї мети.

Звернення до статистичних даних дає уявлення про внесок приватизації в макроекономічну трансформацію в Україні.

У результаті приватизації було створено 11 298 акціонерних товариств, приватизовано 72 761 об'єкт малої приватизації, 4 142 об'єкти незавершеного будівництва. Щодо великих та середніх підприємств, то станом на 01.12.2003 було здійснено приватизацію 12 255 об'єктів з різною глибиною продажу:

повністю продано – 10 303 об'єкти;

70 – 99% – 1 290 об'єктів;

50 – 69% – 259 об'єктів;

менш як 50% – 403 об'єкти.

З них найбільш привабливими для інвесторів були підприємства машинобудування та металообробки – приватизовано 84,3% (1 371 об'єкт), будівництва – 90,7% (1 168 об'єктів), харчової промисловості – 84% (961 об'єкт),

транспорту – 80% (817 об'єктів), паливної промисловості – 40% (15 об'єктів) та електроенергетики – 39% (14 об'єктів).

Перераховані до державного бюджету 7,6 млрд грн. дали змогу вирішити багато соціальних питань – погашення заборгованості з пенсій, виплати допомоги мало-забезпеченим, заробітної плати працівникам бюджетної сфери тощо. На державну підтримку та розвиток підприємництва надійшло 65 млн грн.

Як один з найпринциповіших аспектів приватизації слід розглянути залучення інвестицій на технічне переоснащення підприємств, поповнення їх обігових коштів, погашення заборгованості із заробітної плати та кредиторської заборгованості шляхом укладення договорів купівлі-продажу. Обсяги внесених з 1995 року інвестицій перевищують вартість проданих акцій. Станом на 1 жовтня 2003 року в перерахунку на національну валюту ця сума становила 5 103,01 млрд грн., зокрема у підприємства чорної та кольорової металургії було інвестовано 1 723,2 млн грн. та 196,1 млн дол. США, у підприємства машинобудування – 850,2 млн грн. та 35,1 млн дол. США.

За 2000 – 2002 роки надходження коштів від приватизації державного майна до загального фонду Державного бюджету України становили 4 783,62 млн грн., у тому числі в 2000 році – 2 075,52 млн грн., 2001 – 2 132,0, у 2002 році – 576,1 млн грн.

За ці роки змінили форму власності 4 985 об'єктів, причому успішно відбувалася мала приватизація (групи А, Д, Ж), яка створила умови для конкуренції у сфері обслуговування, малому бізнесі.

Унаслідок проведення приватизації об'єктів АПК були забезпечені необхідні передумови для подальшого розвитку процесів реформування власності на селі.

Загалом за 2000 – 2002 роки пропонувалося до продажу пакетів акцій на суму 11,9 млрд грн., а продано було акцій на суму 4,6 млрд грн. (39% від очікуваної суми).

За результатами проведених конкурсів у 2000 році було укладено 25 договорів купівлі-продажу пакетів акцій ВАТ на загальну суму 1 307,47 млн грн. (91,9% загальної суми надходження коштів від всіх конкурсних продажів пакетів акцій за цей період), якими передбачалося внесення інвестицій на технічну реконструкцію та модернізацію виробництва, виконання фінансових зобов'язань щодо погашення заборгованості підприємств перед бюджетом, із заробітної плати та поповнення обігових коштів на загальну суму 132,99 млн грн., 3,0 млн дол. США та 18,853 млн євро.

Найбільшими в 2000 році були продажі пакетів акцій ВАТ «Миколаївський глиноземний завод» (30%), ВАТ «Лисичанськнафтооргсинтез» (67,41%), ВАТ «Суднобудівний завод «Океан» (78%), ВАТ «Херсоннафтопереробка» (60%), ВАТ «Мотор Січ» (20%), ВАТ «Волинь» (45,3%), ВАТ «Малинська паперова фабрика» (24,41%).

За результатами проведених конкурсів у 2001 році було укладено 29 договорів купівлі-продажу пакетів акцій ВАТ на загальну суму 1 666,52 млн грн., що становило 97,7% загальної суми надходження коштів від усіх конкурсних продажів пакетів акцій за цей період. Сума інвестицій за укладеними договорами становила 338,13 млн грн.

Найбільші продажі цього періоду – ВАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» (68,01%), ВАТ «ЕК «Житомиробленерго» (75,56%), ВАТ «Київобленерго» (75% плюс 1 акція), ДАЕК «Рівнеобленерго» (75% плюс 1 акція), ВАТ «Херсонобленерго» (65%), ВАТ «ЕК «Севас-

топольенерго» (70%), ВАТ «Кіровоградобленерго» (51%), ВАТ «Харцизький трубний завод» (76%), ВАТ «ЕК «Одесаобленерго» (35%), ВАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь» (25% плюс 1 акція), ВАТ «Селмі» (51,96%).

За результатами проведених конкурсів у 2002 році було укладено 29 договорів купівлі-продажу пакетів акцій ВАТ на загальну суму 121, 27 млн грн., що становить 59% загальної суми надходження коштів від всіх конкурсних продажів пакетів акцій за цей період. Загальна сума інвестицій – 10,873 млн грн.

Найбільш значні конкурсні продажі в 2002 році: «АвтоЗАЗ» (81,59%), «Північний ГЗК» (35,7%).

У 2003 році приватизація здійснювалася за незвичним сценарієм, причиною якого була відсутність нової програми приватизації. Політичний сценарій щодо завершення приватизації в Україні як широкомасштабного соціально-економічного проекту не отримав відповідного законодавчого підкріплення. Неприйняття програми приватизації на 2003 – 2008 роки стало «лакмусовим папірцем» готовності політиків, науковців і професіоналів щодо об'рунтування, формування та узгодження доленосних для країни стратегічних рішень. Проте, як виявилось, це не було лихом, яке б зупинило «приватизаційний потяг». Організаційно-методологічна основа процесу приватизації в Україні витримала перевірку на зрілість, рівень нормативно-правової бази та професійно-кадрового забезпечення виявився достатнім для того, щоб цей процес відбувався без фатальних колізій. Більше того, вперше за всю дванадцятирічну історію української приватизації ФДМУ вдалося достроково виконати й навіть перевиконати річний план надходжень до

державної казни. Цей успіх був би неможливий без величезної політичної підтримки Президента України та максимально консолідованої й злагодженої роботи ФДМУ, уряду і парламенту.

У 2003 році до загального фонду Державного бюджету України надійшло 2 005,96 млн грн. (без врахування внеску регіональних відділень у грудні). Близько 80% цієї суми забезпечено завдяки конкурсному продажу пакетів акцій підприємств груп В та Г. За результатами проведених конкурсів укладено 27 договорів купівлі-продажу. За укладеними договорами передбачено здійснення інвестицій на суму 224,24 млн грн., у тому числі в підприємства, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, – 152,15 млн грн.

Найбільшими конкурсними продажами року були ВАТ «Чорноморський суднобудівний завод» (90% акцій за 119,305 млн грн.), ВАТ «Кримський содовий завод» (89,48% акцій за 346,686 млн грн.), ВАТ «Нікопольський феросплавний завод» (два останні державні пакети за сумарною ціною 410,5 млн грн.), ВАТ «Північний ГЗК» (35,76% за 89 млн грн.), ВАТ «Рівнеазот» (53,86% за 48,4 млн грн.), ВАТ «Дніпропетровський металургійний завод ім. Комінтерну» (59,49% за 10,81 млн грн.), ВАТ «ДніпроАЗОТ» (25,17% за 12,26 млн грн.), ВАТ «Склопластик» (76,18% за 8,5 млн грн.), ВАТ «Вінницький підшипниковий завод» (25% за 2,4 млн грн.), ВАТ «Миколаївська малотоннажна верф» (58,448% за 1,63 млн грн.).

Найбільшими біржовими продажами 2003 року стали ВАТ «Металургійний комбінат «Азовсталь» (25% за 113,5 млн грн.), ВАТ «Алчевський коксохімічний завод» (25% за 13,25 млн грн.), АТВТ «Марс» (25% за 11,5 млн грн.), ВАТ «Хартрон» (24,56% за